

CLARICE LISPECTOR * * * *

* * * * * * * *

ŽVAIGŽDĒS VALANDA * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

ROMANAS

* * * * * * * *

* * * * * * * *

baltos lankos

Clarice Lispector

Žvaigždės valanda

romanas

Iš portugalų kalbos vertė Audrius Musteikis

baltos lankos

Pasaulyje viskas prasidėjo nuo „taip“. Viena molekulė ištarė „taip“ kitai ir atsirado gyvybė. Tačiau ir priešistorė turi savo priešistorės priešistorę, ten irgi būta nebūties ir būta „taip“. Visada būta. Ne kažin kiek žinau, bet žinau, kad visata neprasidėjo niekad.

Tik nesupraskite klaidingai, aiškumo aš siekiu dėdamas milžiniškas pastangas.

Kol man kils klausimų, į kuriuos nerasiu atsakymų, tol rašysiu. Kaip man pradėti nuo pradžių, jei viskas įvyksta dar prieš įvykstant? Jei iki priešistorės priešistorės jau gyvavo apokalipsės pabaisos? Jeigu ši istorija neegzistuoja, ims egzistuoti. Mintis – tai veiksmas. Jausmas – faktas. Sujunkime viską į viena – būsiu aš, rašantis tai, ką rašau. Dievas yra pasaulis. Tiesa visada yra nepaaiškinami vidiniai sąryšiai. Tikrasis mano gyvenimas nepažinus, kraštutinai vidinis ir nėra žodžio jam nusakyti. Mano širdis ištuštėjusi, be jokių troškimų, grynas plakimas paskutiniais arba pirmaisiais dūžiais. Nuo dantų skausmo, smelkiančio

šià istorijà, diegia visà veidà. Todël aukštu balsu mano dainuojama melodija trùksminga ir çaiži – tai mano paties skausmas, ant peçiù užsiverçiau pasaulì ir nejauçiu laimës. Laimës? Nesu girdëjës paikesnio žodžio, jis pramanytas merginù iš šiaurës rytù, kuriù çia suvažiuoja pulkai.

Kaip tuojau ir imsiu pasakoti, ši istorija – pamažu atsiskleidusi vizija: pustrëçiù metù po žiupsnelì aiškëja jos priežastys. Tai neišvengiamybës vizija. Kieno neišvengiamybës? Gal kada ir pavyks sužinoti. Sakytum būçiau skaitomas tuo pat metu, kada rašau. Tik aš nepradedu nuo pabaigos, kuri pateisintù pradžià – regis, taip mirtis teigia apie gyvenimà – nes turiu išdëstyti ankstesnius faktus.

Šià minutę rašydamas jaučiu šiokià tokià išankstinę gëdà, kad įtraukiu jus į gan seklù ir paprastà pasakojimà. Iš kurio vis dëlto gali ištrykšti gyvastingas kraujas, netrukus sukrešantis į liulançius drebuçius. Ar ši istorija pavirs mano krešuliu? Kà aš žinau. Jeigu ji bus tikroviška – aišku, kad ši istorija tikra, nors ir išgalvota – kiekvienas çia atpažins save, nes visi esame viena, turtingieji pinigù yra dvasios neturtëliai arba liūdi, kad jiems trùksta už auksà brangesnio dalyko – yra tokiù, kam stinga subtilios esmës.

Iš kur man žinoma visa tai, kas nutiks, ko dar pats nežinau ir niekad nepatyrìau? Matot, kažkurioje Rio de Žaneiro gatvëje vienos merginos iš šiaurës rytù veide akimirksniu perskaiçiau visiškà sutrikimà. O aš pats užaugau

šiaurės rytuose. Ir dar man šis tas žinoma, nes gyvenu. Kas gyvena, tas ir žino, net jei nežino, kad žino. Taigi, mielieji, žinote daugiau, nei jums atrodo, nors dedatės mulkais.

Baudžiuosi rašyti nesudėtingai, nors ir esu priverttas vartoti žodžius, kurių jums reikia kaip ramsčių. Šioje istorijoje – nusprendžiu atseit laisva valia – bus koks septynetas veikėjų, o aš, žinoma, vienas svarbiausių. Aš, Rodrigas S. M. Čia bus senoviškas pasakojimas, nes nenoriu vaikytis modernybių nei išradinėti naujažodžių, kad pasirodyčiau originalus. Taigi išbandysiu, priešingai, nei esu pratęs, istoriją, kur bus pradžia, vidurys ir *gran finale*, toliau – tylą ir lietaus šnaresys.

Istorija sekli ir paprasta, tikrai, bet turinti paslaptį: imkim kad ir vieną iš pavadinimų – „O dėl ateities.“, prieš kurį ir po kurio padėti taškai. Tai jokia mano užgaida – pabaigoje tikriausiai paaiškės, kodėl reikia tokio apribojimo. (Dar sunkiai įsivaizduoju finalą, bet norėčiau, kiek leis mano menki gebėjimai, kad jis būtų didingas.) Jeigu vietoj taškų ten būtų daugtaškiai, pavadinimas būtų atviras įvairiausioms jūsų fantazijoms, galbūt net liguistoms ir negailestingoms. Taip, iš tikrųjų, aš irgi nejaučiu gailėsčio savo pagrindinei veikėjai, šiaurrietei: sieksiu rašyti šaltai. Bet aš turiu teisę būti skausmingai šaltas, o jūs – ne. Štai todėl šito jums neleisiu. Čia ne vien literatūra, pirmučiausia tai pirmapradis gyvenimas, alsuojantis,

alsuojantis, alsuojantis. Akyta medžiaga, ir aš čia gyvensiu molekulės, galinčios susprogti į atomus, gyvenimą. Tai, ką rašau, yra daugiau nei išmonė, mano prievolė – papasakoti apie šią merginą, vieną iš tūkstančių tokių. Ir mano pareiga, nepaisant nedidelio talento, – atskleisti gyvenimą.

Nes yra teisė šaukti.

Ir aš šaukiu.

Grynas šauksmas be jokio išmaldos prašymo. Žinau, yra merginų, kurios parduoda savo kūną, vienintelį turimą dalyką, už sočių vakarienę vietoj sumuštinio su virta dešra. Tačiau būtybė, apie kurią kalbėsiu, menkai teturi to kūno parduoti, niekas jos nenori, ji skaisti ir romi, niekam nereikalinga. Beje – suvokiu štai dabar – manęs irgi niekam netrūksta, ir tai, ką rašau, parašytų kas nors kitas. Taip, kitas rašytojas, tik jis turėtų būti vyras, nes rašytoja moteris gali nuslysti į ašaringą sentimentalumą.

Tūkstančiai tokių merginų kaip ši, išsibarsčiusių po lūšnynus, besiglaudžiančių lovose nuomojamuose kambariuose, dirbančių iki išsekimo už prekystalių. Jos net nesuvokia, kaip lengvai yra pakeičiamos ir kad egzistuoja, lyg neegzistotų. Reta tesiskundžia ir, kiek man žinoma, nė viena neprotestuoja, nes nežino, kam galėtų pareikšti protestą – argi esama tokio žmogaus?

Darau kūno apšilimą, norėdamas pradėti, trinu delnus, drąsinuosi. Ir prisimenu laikus, kai norėdamas apšildyti

dvasią meldavausi: judesys yra dvasia. Malda leisdavo patylomis, slaptoje prisikasti prie savęs. Meldamasis pasiekdavau sielos tuštumą ir ši tuštuma – vienintelis dalykas, kurį galiu turėti. Tik ją, ir nieko daugiau. Bet tuštuma panaši į pilnatvę ir turi tokią pačią vertę. Surasti galima neieškant, gauti – neprašant, vien tikint, kad tyła, kurią spėjį esant tavyje, yra atsakymas į tavo – tavo paslaptį.

Ketinu, kaip jau pabrėžiau, rašyti vis paprasčiau. Be to, turima medžiaga begal kukli ir paprasta, negausios žinios apie personažus ne kažin ką teatskleidžia, šitas žinias vargingai traukiu iš savęs ir dėlioju, tai dailidystė.

Taip, bet nepamirškim, kad norint rašyti, nesvarbu ką, pagrindinė medžiaga yra žodžiai. Taigi ši istorija klostysis iš žodžių, sudėliotų į sakinius, iš kurių vyniosis slaptinga prasmė, išskylanti virš žodžių ir sakinių. Savaime suprantama, man, kaip bet kuriam rašytojui, knieti pasitelkti sodrią leksiką: žinau spindulingų būdvardžių, mėsingų daiktavardžių ir taip išaštrintų veiksmažodžių, kad ėmėsi veikti jie perpjauna erdvę, juk žodis ir yra veiksmas, sutinkat? Vis dėlto nenaudosiu puošmenų, nes jei, palietęs šios merginos duoną, paversčiau ją auksu – šita jaunuolė (jai devyniolika metų), šita jaunuolė, negalėdama jos atsikąsti, mirtų iš bado. Todėl turiu kalbėti paprastai, kad perteikčiau gležną ir tuščią jos būtį. Kukliai apsiribosiu – neafišuo-damas savo kuklumo, nes būtų jau nekuklu – apsiribosiu

paprasčiausiu pasakojimu apie menkučius vienos merginos nutikimus mieste, kur viskas nusistatę prieš ją. Ji gi turėjo likti Alagoaso valstijos sertane*, dėvėti kartūno suknelę ir – jokio mašinraščio, nes rašė ji labai prastai, tebuvo baigusi tris klases. Dėl menko išsilavinimo spausdindama mašinėle būdavo priversta lėtai rinkti raidę po raidės – šiokius tokius mašinraščio pagrindus gavo iš tetos. Ir štai ji mašininkė, jau ne bet kas. Nors, regis, nepritarė dviejų priebalsių sandūrai, nes, perrašinėdama dailias apvalias savo mylimo viršininko raides, žodį „braižyti“ užrašydavo taip, kaip pati perskaitydavo: „biraižyti“.

Prašau atleisti, kad vėl kalbėsiu apie save, man pačiam nepažįstamą asmenį, bet rašydamas mažumėlę nustumu susivokęs, jog ir aš turiu paskirtį. Kas nėra klausęs savęs: ar tik aš nesu pabaisa, ar tai ir yra būti žmogumi?

Tačiau skubu užtikrinti, kad šios merginos savivoka kur kas menkesnė. Jeigu jai užtektų paikystės kelti klausimą „kas aš?“, ji čia pat griūtų ir nebesikeltų. Klausimas „kas aš?“ sužadina reikmę. O kaip ją patenkinti? Tokie klausimai tik atskleidžia stygių.

Veikėja, apie kurią ketinu pasakoti, tokia naivi, kad kartais šypsosi praeiviams gatvėje. Niekas į jos šypsnį neatsako, nes šios merginos net nepastebi.

* Sertanas (portug. *sertão*) – sausringa šiaurės rytų Brazilijos teritorija; pusdykumė (čia ir toliau – vert. past.).